

Hertaling van de Informatie van 1502 over de grenzen van Gooiland en Utrecht

[Marci Zverii Boxhornii, *Tonneel, ofte Beschryvinghe des Landts ende Steden van Hollandt ende West-Vrieslandt*. Marci Zuerii Boxhornii, *Theatrum sive Hollandiæ Comitatus et Urbium Nova Descriptio*. Qua omnium civitatum, præcipuorum locorum icones, origines, incrementa, res domi forisque gestæ, iura, privilegia, immunitates, ipsis principum tabulis expressa, et viri illustres exhibentur. Amstelodami, sumptibus Henniël Hondii, pp. 326-330.]

Op de vijfde dag van november van het jaar vijftienhonderd en twee, is door de rentmeester-generaal van Kennemerland en Gooiland, **Jacob Jacobszoon**, een onderzoek is gedaan betreffende de venen van mijn genadige heer [de graaf van Holland], gelegen bij de grens van het Sticht van Utrecht, en naar de grenzen tussen het Sticht en de heerlijkheid van Gooiland. Dit naar aanleiding van het feit dat inwoners van Utrecht enkele jaren daarvoor naar deze venen waren gegaan en daarin hadden turf hadden gegraven op het land van mijn genadige heer, namelijk Gooiland voornoemd. Dit blijkt uit de verklaringen die zijn afgelegd door de personen die hierover zijn ondervraagd, op de wijze zoals hierna weergegeven.

Allereerst verklaart **Jacob Possche** van Loosdrecht, oud ongeveer vijftig jaar, onder ede het volgende. Hij zegt dat hij ongeveer negen jaar geleden was ontboden bij de heren van Sint-Pieter te Utrecht, in het kapittelhuis aldaar. Daar hoorde hij voorlezen uit een boek over de grensscheiding. Die zou hebben bestaan tussen het land van mijn genadige heer van Holland [de graaf], en het Sticht Utrecht. Terwijl men daaruit voorlas, was er iemand die de getuige kende. Deze persoon zei: "*Hou op, hou op, hier is een Hollander in huis. Sla die bladzijde om.*" Daarop hielden zij op met lezen en werd het genoemde boek gesloten. Deze hiervoor genoemde grensscheiding zou zijn gemaakt ten tijde van wijlen hertog Karel van Bourgondië.

Daarna verklaart **Louwer Heyndrickszoon**, burgemeester van het dorp Huizen, oud ongeveer eenenzestig jaar, onder ede het volgende. Hij zegt dat meester **Jacob van Almonde**, raad van Holland ongeveer eenendertig jaar geleden als gemachtigde namens mijn genadige heer [de graaf van Holland] in Gooiland is geweest om onderzoek naar deze zaak te doen. Daarbij heeft de getuige gehoord van zijn ouders en ook van de oudste inwoners van het gebied, die als getuigen waren opgeroepen en ondervraagd, hoe de rechtmatige grensscheiding tussen Holland en het Sticht Utrecht vroeger liep. Deze grensscheiding liep volgens hen als volgt:

Van de mond van de Eem naar de Leeuwenpaal; van de Leeuwenpaal naar de hoge bomen van de Vuursche; van de Vuursche naar Warnaers hofstede; van Warnaers hofstede naar de hofstede van de abdis van Elten; van de hofstede van de abdis van Elten naar de Blauwe Sarck; van de Blauwe Sarck naar de Hoddemeyr; van de Hoddemeyr naar de Coddemeyr; van de Coddemeyr naar de Oude Weer; en van de Oude Weer verder naar Volossaerenskensluys bij de Vecht.

Hij verklaarde daarbij ook dat men een uitgebreidere verklaring hierover zal men kunnen vinden in de informatie die hierover is verzameld door de raadsheren **meester Jan van Halewijn** en **Jacob van Almonde** en secretaris **Vranck van Effe** die destijds als commissarissen op onderzoek ter plekke hadden gedaan.

Janse Thijmanszoon van Hilversum, geboren in de Vuursche, oud zestig jaar, verklaart onder ede het volgende. Hij zegt dat het grootste gedeelte van de Hoge Vuursche vroeger tot Holland behoorde en dat het huis van zijn ouders in de Vuursche destijds in Holland stond. Deze

hofstede ligt volgens de inwoners van het Sticht tegenwoordig ver binnen de Stichtse grenzen. Ze hebben daar ook nieuwe huizen gebouwd. Op het terrein van deze oude hofstede bevindt zich nog steeds een waterput, waaruit men dagelijks water haalt.

Gerbert Gerbrantszoon van Hilversum, oud ongeveer tachtig jaar, verklaart onder ede het volgende: Hij zegt dat **Frederik van Drakenborch Janszoon** vroeger, ongeveer zeventig jaar geleden, met toestemming begonnen was een sloot of gracht te graven vanaf de **Leeuwenpaal** naar **Spernert**, richting Gooiland, door het veen. Daarbij werd hij met zijn werklieden door de inwoners van Gooiland verdreven. Hij deed dit omdat hij van mening was dat dit gebied aan Holland toebehoorde. Dezelfde gracht is later verder in Holland doorgetrokken, nadat het genoemde veengebied lange tijd onaangeroerd was geweest.

Dezelfde personen als hiervoor genoemd verklaren gezamenlijk en eensluidend dat zij van hun ouders hebben gehoord dat er vroeger, vele jaren geleden, drie dieven waren die paarden hadden gestolen. Deze drie dieven waren gevangen genomen op **Warnaers hofstede**, waar de uiterste grensmaal was. Van hen werden twee personen te Hilversum opgehangen. De derde verdronk in de gracht.

Gijsbert Janszoon van Loosdrecht, oud tweeënvijftig jaar, verklaart onder ede het volgende. Hij zegt dat hij in zijn jeugd, toen hij nog naar school ging, in het huis van zijn ouders te Loosdrecht een kopie heeft gehad van een belangrijk oorspronkelijk document. Dit document betrof de grens, tussen Holland en het Sticht Utrecht. Deze kopie is volgens hem in het huis van zijn ouders te Loosdrecht verbrand tijdens de oorlog tussen Utrecht en Holland, namelijk in het jaar 1470. Hij verklaart echter dat hij de inhoud van dit document heeft onthouden, omdat hij het in zijn jonge jaren had gezien en gelezen toen hij in Loosdrecht naar school ging. In zijn herinnering stond in dit document duidelijk, dat de grensscheiding tussen Holland en het voornoemde Sticht was onderzocht, vastgesteld en bepaald door de oude en wijze mannen van het land, die daarvoor waren opgeroepen en daarover hadden getuigd. Dit gebeurde in aanwezigheid van de vertegenwoordigers van mijn genadige heer de graaf van Holland en van de stad Utrecht. Volgens de herinnering van de getuige liep deze grensscheiding tussen de landen van beide heren als volgt:

Eerst van beneden naar boven, beginnend bij de **sluis van Roloff Aerentszoon**, gelegen aan de Vecht, tot aan de **Nederkoedijk**; vervolgens van de Nederkoedijk naar de **Overloordijk**; van de Overloordijk naar het **Coddemeyr**; van Coddemeyr naar **Hoddemeyr**; van Hoddemeyr naar het **Culkeersveen** en van het Culkeersveen naar de **Blauwe Sarck**. Van de **Blauwe Sarck** naar de hofstede van mijn vrouwe van Elten; vervolgens van de hofstede van mijn vrouwe van Elten naar de **boom bij de Hoge Vuurse**; vervolgens daarvandaan naar de **Leeuwenpaal** en vandaar naar de Leeuwenpaal bij de **monding van de Eem**.

Jan Louwerse van Hilversum, oud ongeveer eenenzestig jaar, verklaart onder ede het volgende. Hij zegt dat hij heeft vernomen en na zijns inziens zo goed mogelijk onderzoek, duidelijk heeft kunnen vaststellen dat zich in Westbroek, ongeveer vijftienghonderd roeden van de kerk aldaar verwijderd, in de venen onder de aarde een 'sarcksteen' bevond. Deze steen lag onder de grond en was volgens zijn onderzoek en oordeel ongeveer drie roeden lang en één roede breed. Twee derde deel zat onder de grond, zodat men er met de ploeg eroverheen kon gaan.

Jan Lammers van Hilversum, oud vijfenzeventig jaar, verklaart, weer onder ede, het volgende. De genadige heer hertog Karel [de Stoute van Bourgondië], zaliger gedachtenis, heeft ongeveer drie of vier jaar vóór zijn overlijden een bevel laten uitgaan, dat niemand vanuit het Sticht Utrecht op zijn grond en in de venen van Gooiland [turf] mocht graven. Deze zelfde Jan is via de Eembrug naar Eemnes gegaan. Daar verbleef hij enige tijd en dronk hij een kan bier in het huis van **Rijkout Meynsen Taets te Eemnes**. Daar waren ook de inwoners van Eemnes, afkomstig uit beide delen van het dorp, zowel **Binnendijks als Buitendijks** bijeengekomen. De getuige hoorde daar dat zij onderling met elkaar twistten, waarbij zij probeerden elkaar te overtuigen. De inwoners van **Binnendijks** verlangden dat die van **Buitendijks** hen zouden helpen tegen mijn genadige heer, wijlen hertog Karel. Zij beweerden namelijk dat zij door hem waren benadeeld en dat de grens met Holland was verlegd, in strijd met zijn bevelen en geboden. Daarop reageerden de inwoners van **Buitendijks** tegen die van Binnendijks: *“Zie maar wat jullie doen. Als jullie last, schade of hinder krijgt door de nieuwe gracht die jullie willen maken, of door iets anders, dan willen wij daarvoor niet verantwoordelijk voor zijn.”*

Verder verklaart de voornoemde **Louwer Heyndrickszoon, burgemeester van Huizen**, oud eenenzestig jaar, weer onder ede, het volgende. Dat het dorp Eemnes in vroegere tijden dichter bij de Eem of het Sticht gelegen heeft, en dat de inwoners van Eemnes onder Holland vielen. Dit blijkt volgens hem daaruit, dat zij daar nog veel hoven en hofsteden bezitten, waarvan zij jaarlijks aan de graaf van Holland bepaalde tienden moeten betalen. Dit geldt eveneens voor de inwoners van Baarn en Soest, die tegenwoordig ook Stichts worden genoemd. Ditalles kan volgens hem blijken uit het Tiendenboek, of een kopie daarvan, dat hierover aanwezig is bij de procureur-generaal van Holland.

Hoe het gebied vervolgens aan de Stichtsen gekomen is, weet deze getuige niet. Verder zegt dezelfde getuige Louwer, dat de **Acht Akkers** aan de Hollandse zijde te vinden zijn, namelijk aan de westzijde van het genoemde Eemnes. Deze akkers zijn volgens hem vanaf het noordelijke einde (waar de Leeuwenpaal te vinden is, in de monding van de Eem) tot aan het zuidelijke einde van Eemnes even lang als die aan de Stichtse kant. De akkers aan de Stichtse kant mogen niet over de grens met Holland geprojecteerd worden om de grens met Holland naar het westen toe op te schuiven. Ze moeten in lopen met de overige gronden.

Vervolgens hebben de volgende getuigen gezamenlijk onder ede een verklaring afgelegd: **Heyndrick Dijrickszoon van Hilversum**, oud vijftig jaar; **Heyndrick Gijszoon van Laren**, oud ongeveer vijfenvijftig jaar; **Louwer Heyndrickszoon van Huizen**, oud ongeveer eenenzestig jaar en **Albert Lammertszoon van Blaricum**, oud ongeveer zestig jaar. Zij verklaren gezamenlijk dat zij achter Westbroek geweest zijn, ongeveer drie boogschoten of daaromtrent verwijderd van de kerk. Daar hebben zij met daarvoor geschikte instrumenten onderzocht en vastgesteld dat zich onder het oppervlak, ongeveer een manslengte diep, een grote steen bevond. Dez was volgens hun onderzoek ongeveer vijf roeden lang en twee roeden breed. Zij, de getuigen, houden deze steen voor een paalscheiding, namelijk een grensscheiding tussen de landen van Holland en die van de Stichtsen, overeenkomstig de artikelen van de hiervoor beschreven grensscheiding.

Dezelfde getuigen verklaarden verder dat zij hadden gehoord dat er nog meer grensscheidingen, soortgelijke stenen en andere merktekens in het gebied aanwezig zouden zijn. Zij hoopten deze door zorgvuldig onderzoek eveneens te kunnen vinden. Wat zij onder de aarde hadden aangetroffen, bestond volgens hun onderzoek geheel uit harde steen. Naar hun oordeel en op grond van de bewijzen die zij daarvan hadden verzameld, kon dit geen fundament zijn geweest van enig huis, huisje, erf of ander bouwwerk. Verder konden zij hierover niets meer verklaren, ook niet nadat zij daarover uitvoerig waren ondervraagd.

Hierna volgt hetgeen **Brunninck van Buschuyssen**, bewaarder van de charters en registers van Holland, Zeeland en Friesland in de Rekenkamer, een oud papieren briefje heeft gevonden, dat bijzonder dienstig was om te bewijzen dat de venen die **Wiltvang** worden genoemd, geheel gelegen zijn binnen de heerlijkheid van Gooiland en Naardingerland, heerlijkheden sinds lange tijd aan het graafschap Holland hebben toebehoord en ook tegenwoordig nog daartoe behoren. De voornoemde Brunninck heeft de inhoud van dit briefje hier laten opnemen en registreren. [...] Hij deed dit opdat deze verklaring beter bewaard zou blijven en zou kunnen dienen tot bescherming en handhaving van de rechten van het graafschap Holland en van de genoemde heerlijkheden Gooiland en Naardingerland.

Om te bewijzen dat het veen genaamd Wiltvang, gelegen ten westen van Loosdrecht, tussen de grenzen van Gooiland en het Sticht Utrecht, toebehoort aan mijn genadige heer, de graaf van Holland, heer van Gooiland, dient men het volgende te weten en te verstaan.

In de eerste plaats moet worden vastgesteld dat Gooiland of Naardingerland altijd een zelfstandige heerlijkheid is geweest, op zichzelf staand en onafhankelijk, zonder oorspronkelijk deel uit te maken van het Sticht Utrecht of van het graafschap Holland. Het gebied is door de keizers van het Roomse Rijk geschonken en in leen gegeven, nog voordat er sprake was van een bisschop van Utrecht of een graaf van Holland. Meer dan vijfhonderd jaar geleden is Gooiland door de keizer en door de toenmalige heer van Gooiland geschonken aan de kerk van Elten. Van deze kerk houdt de graaf van Holland deze heerlijkheid in leen, met alle rechten, heerlijkheden en toebehoren die daarbij behoren, niets uitgezonderd.

Om de grenzen van Gooiland vast te stellen en te weten hoe ver deze heerlijkheid zich uitstrekt, geldt het volgende. Aan het noordoostelijke einde van Gooiland ligt een weg die de **Wakkerenweg** wordt genoemd. Vanaf deze weg loopt de grens van Gooiland tot aan de **Vuurse boom** en vervolgens tot aan de kapel van Soest. Van de kapel van Soest loopt de grens naar de hofstede die gelegen is tussen het Gooierbos en de Vosbergen. Deze hofstede behoorde vroeger toe aan de abdis van Elten.

Vanaf deze hofstede loopt de grens verder oostwaarts naar Breukelerveen en vervolgens weer omhoog naar de hofstede in Loosdrecht die toebehoort aan een persoon genaamd **Peter Dircksen**. Binnen deze grenzen ligt het veen dat de naam **Wiltvang** draagt.

Ook kan dit verder worden bewezen, doordat vele inwoners van Soest, Baarn, Eemnes en andere plaatsen die tegenwoordig tot het Sticht Utrecht worden gerekend, ieder jaar verplicht zijn bepaalde tijs- of cijnspenningen te betalen aan de graaf van Holland als heer van Gooiland.

Dit kan worden aangetoond met de registers en rekeningen van Holland en met oude aktes die meer dan honderd zestig jaar geleden zijn opgemaakt, ten tijde van hertog Albrecht zaliger

nagedachtenis. Daarin staat vermeld welke betalingen zij wegens de cijnspenningen verschuldigd zijn; daar staat ook in dat en gevolg zijn van de pacht van de abdij van Elten.

Men kan bovendien bewijzen dat de venen die vroeger buiten de Vuursche lagen, binnen de hiervoor genoemde grenzen van Drakenburg waren gelegen en destijds tot dat gebied behoorden. Deze venen zijn met toestemming van de graaf van Holland gedurende meer dan zestig jaar door zijn onderdanen binnen zijn land en heerlijkheid ontgonnen en benut. Zij behoren daar nog steeds toe.

Sommige personen zouden kunnen aanvoeren dat het bisdom Utrecht ouder is dan het graafschap Holland en dat daarom de genoemde Wiltvang aan het bisdom Utrecht zou toebehoren en niet aan de graafschap Holland. Daartegenover moet echter worden ingebracht, dat de genoemde Wiltvang, zoals hiervoor bewezen, binnen de grenzen van Gooiland ligt en niet binnen de grenzen van het Sticht Utrecht of het graafschap Holland. Wie zich op de ouderdom van het bisdom Utrecht en het graafschap Holland wil beroepen, zou daarom moeten bewijzen dat bij de oorspronkelijke scheiding tussen het bisdom en het graafschap, de Wiltvang aan de bisschop van Utrecht was toegewezen. Een dergelijk bewijs kan echter niet worden geleverd, omdat de Wiltvang binnen de grenzen van Gooiland ligt, zoals hiervoor uitvoerig is aangetoond.

Ook kan worden bewezen dat de **Vuursche** binnen de grenzen van Gooiland ligt. Meer dan veertig jaar geleden vond daar een doodslag plaats op een persoon genaamd **Dirck Smit**, die werd gedood door iemand genaamd **Heyndrick Thymonszoon**. Deze doodslag werd destijds berecht door de baljuw van Gooiland. Daaruit blijkt dat de Vuursche onder het rechtsgebied van Gooiland viel en dat de rechtspraak daar werd uitgeoefend namens de heer van Gooiland.

Indien de inwoners van het Sticht zouden wijzen op een grens die in de tijd van hertog Albrecht van Beieren zou zijn getrokken, dan moet worden opgemerkt dat deze slechts betrekking had op de gebieden van Loosdrecht en Breukelerveen en niet op Gooiland zelf. Bovendien werd er toen nog geen definitieve scheiding met grenspalen gemaakt. Er werd slechts bepaald dat geen van beide partijen verder het veen in mocht gaan om turf te graven of het gebied verder te gebruiken, totdat de uiteindelijke grensscheiding zou zijn vastgesteld. Daaruit blijkt juist dat de grens toen nog niet definitief was bepaald en dat geen van beide partijen afstand deed van zijn oude rechten.

Als verder bewijs hiervan geldt dat sindsdien verschillende overeenkomsten en verdragen tussen Holland en het Sticht Utrecht zijn gesloten. In het bijzonder geldt ook de laatste verzoening tussen mijn genadige heer van Bourgondië, als graaf van Holland, en het Sticht Utrecht.

In deze verdragen en overeenkomsten staat steeds opnieuw vermeld dat de paalscheiding tussen beide gebieden nog moest worden vastgesteld. Daarmee werd erkend dat de oude rechten van beide partijen bleven bestaan en dat de grens nog nader bepaald moest worden. Daarom kan uit deze verdragen niet worden afgeleid dat de genoemde venen aan het Sticht Utrecht zouden toebehoren. Integendeel, zij bevestigen juist dat de grenskwestie nog openstond en dat Holland zijn oude rechten op Gooiland en de daarbij behorende venen behield.